

SOKOLSTVO

Sokolstvo se kod nas prije Prvog svjetskog rata dijelilo na srpsko i hrvatsko. Habsburgovska dčviza "divide et impera" (razdijeli pa vladaj) nanijela je za duga vremena težak udar stvaranju i održavanju jugoslovenstva. A baš je sokolstvo bilo preteča jugoslovenstva u Banjoj Luci. Kod toga je glavnu riječ imala omladina.

Aneksija Bosne i Hercegovine bio je i s međunarodnog stanovišta protupravian akt, ali je ona još jače zbilja sokolske redove. Uz sokolstvo razmahala se i ideja trezvenosti u društvima "Pobratimstvima" koja se sve više počеше osnivati i po selima Bos. Krajine. Svi borci za oslobođenje od tuđine morali su biti u svakom času trezveni i svjesni svojih zadatka. Pijancu se i ne može povjeriti tako važna stvar kao što je borba za oslobođenje i ujedinjenje. Stoga se i ne smije zamjeriti tadašnjoj omladini što nije mogla sudjelovati u borbi za socijalizam dođ se još nije oslobodila od tuđina i ujedinila u jednu državu - Jugoslaviju. Trezvenost je tada bila dika borbene omladine. Kroz trezvenost i fiskulturne vježbe raznih vrsta podiže se tjelesna snaga i duževna budrost. Tu je sokolstvo zbilja odigralo važnu ulogu.

Đeci sokoli, s prednjacima Srpskog sokola u Banjoj Luci odlazili su u sela, te šireći trezvenost pod imenom "Pobratimstva" forsirali su i vježbanje mišica za presudan momenat i podizali vjeru u nacionalno oslobođenje i ujedinjenje. Stvaraju se čete pobratima, vježbaju se u sokolskom radu, privikavaju na čitanje dobrih knjiga i nadahnjuju borbenim duhom Petra Kočića. U tome im pomažu i neka kulturna društva i bogatiji i svjesniji pojedinci. U tom sokolskom radu i oduševljenju mnogi od nas omladinaca bili su prednjaci i vođe. Bogdan Jarekula (umro kao insp. poljopr.) predvodio je Bački soko. Jedno odjeljenje predvodio sam i ja. Stanko Kliska (sada prof. Tehn. fak. kulbets u Beogradu u penz.) predvodio je Ženski soko. Dušan Kanđić (sada prof. polj. u penz.) predvodio je jedno odjeljenje ženske djece u Sokolu. Imali smo i đačku tamburašku sekciju koja je mnogo vrijedila na učestelim sokolskim sijelima. - 1910. godine bio je već velik dio banjolučke omladine u redovima srpskog ili hrvatskog sokola. Naročito je bilo mnogo đaka iz viših razreda Vel. realke, koji po svojoj intelektualnoj snazi zauzimaju i pojedine mjesta u sokolskim odborima i prednjačkim zborovima. Oni su u isti mah bili i članovi tajnih đačkih udruženja. Tada je sokolski rad uzajamno približavao tadašnju omladinu i ona počinje ispravno da shvata svoju ulogu u Sokolu. Takvo ispravno shvatanje sokolstva počinje da prelazi s omladine i na građanstvo. Počinje uzajamno posjećivanje priredaba. U to vrijeme padaju i razni sokolski sletovi. Sokolska misao prodire u šire narodne slojeve, a s njom i solidarnost Srbe i Hrvata, što opet sve više i više dovodi do zajedničkog istupanja i zajedničkih javnih manifestacija. - Takvo stanje zatiče i Balkanski rat 1912/13. On preokreće mišljenje i najzatucanijih separatista, a kod omladine stvara vjeru da je nacionalno oslobođenje i ujedinjenje pred vratima i da je neizbježna skoro propast Austro-ugarske monarhije. S takvom vjerom istupa sokolska omladina otvoreno pred banjolučko građanstvo. Zbog tog pojačanog revolucionarnog jugoslovenstva padaju predlozi od strane reakcionarnih i nezadnih nastavnika u Vel. realci da se đ đacima zabrani posjećivanje Sokola, ali tu su pobijedili napredniji nastavnici. I tako sokolstvo postepeno počinje da uklanja prepreke i ograde što ih Austrija vješto podiže između Srbe i Hrvata. - Iza osnivanja tajnog đačkog društva "Jugoslavija" bratili su njeni članovi svu pažnju na spremanje sokolskog sleta u Banjoj Luci na Vidov-dan (28.VI.) 1914. Toga dana u svečanosti povorci kroz grad učestvovali su por d srpskih i hrvatskih sokola u odorama također i ostali građani i mnogobrojna đačka omladina sve triju vjera. Prvi put je vidjela B i Luka svoju djecu ujedinjenu na svojim ulicama kako pjevaju "Hej, Sloveniji" i stupaju uz zvuke sokolske koračnice pod istom sokolskom zastavom. T jutro nije bilo kroje oduševljenju i manifestacijama i sve je željno očekivalo početak vježbe koja je bila zakazana za popodne pred tadašnjom Srpskom školom (ispred sadašnjeg kina "Kozara". I skupiše se na sletištu svi sokoli i sokolice, čete pobratima, sokolski naradžtaj i djeca, građani i seljaci, svih vjera, Srbi i Hrvati. I baš tada došao je na sletište izaslanik okružnog predstojnika i donio vijest da je

AMERICAN	BOOK
EX	

u Sarajevu pao od "zlikovačke ruke" nasvojevoda Franc Ferdinand... Šapatom od usta do usta za nekoliko minuta znali smo svi da Princip nije promišao. Predstavnik vlasti zatražio je od sletskog odbora da se slet odmah raspusti, borjaci i vijenci poskidaju, a posjetioци razidu. Zbratimljenu sokolsku omladinu istinski je oduševila ova vijest, jer je u njoj naslućivala prvi signal za uzbunu i za konačni obračun s podmuklim neprijateljem, te su put do potpunog oslobođenja i ujedinjenja Jugoslavena. Sokolstvo nas je tako odgojilo.

POBRATIMSTVO

Sokolski rad na selu razvio se najuspješnije u vidu društva "pobratimstava". Dolešci seoske omladine na zajedničke sastanke (obično kraj osnovnih škola). Obaveza je bila: biti trezvenjak!

Vježbale su se većinom proste vježbe bez ičega ili se štapovile, bacanje "kamena s remena", skok u daljinu i u visinu, "prevlačenje", trčanje i slično. Počešavale su se i razna predavanja, čitanja, pjevanja, sviranja, učenje nekog pozorišnog komada (kao "Pod maglom" od Alekse Šantića). Upriličavale su se i posjete pobratima sokolima u grad.

Kroz sav taj rad počela je i seoska omladina sve jače da osjeća da se bliži nešto veliko, što se samo šapatom izražavalo: oslobođenje od tuđine!

SKAUTIZAM

Dok je sokolstvo slavenska, a pobratimstvo čisto naša, dotle je skautizam internacionalna organizacija sa fizičko i zdravstveno podizanje omladine. Od skauta se tražilo da budu trezveni, da ne puše, da budu korisni članovi društva i da budu vješti i snalažljivi u životu u prirodi.

Prvi početak rasvoja skautizma u Banjoj Luci pada u 1922. godinu. Tada sam dovršavao studije i u isto vrijeme intenzivno radio na jačanju skautizma, jer sam uvidio njegova snagu i privlačnost za omladinu. Sa mnom je saradivao moj drug Dušan Kandić, koji je također dovršavao agronomske studije. Moje prvo namještenje me je u Sarajevu me je za jednu godinu odstranilo od tog rada u Banjoj Luci, gdje je ostao Kandić, a naročito se tada isticao u tom radu maturent gimnazije Predrag Ilić, a uz njega: Stojan Kovačević, Jaroslav i brat mu Rudolf Mali, braća Đorđevići (Sveti i Veljko), Mibajlo Vuković i drugi. Postojelo je i žensko odjeljenje. Zvale su se planinke. Tu su se isticale: Mara Kecmanović, Danica Jovanović (docnije udana Curčić), pok. Ljubica Malić i druge. Vrativši se u Banju Luku pokrenuli smo i mjesečni časopis "Krin".

Mnogo se pazilo tada i na učenje skauta. Koji bi pao iz jednog ili dva predmeta, dobivao je "osustvo" da se popravi. A koji je pao iz više predmeta bivao je isključen. Gradska organizacija zvale se "stjeg", koji se dijelio na čete i vodove. Odlazili smo na izlete u prirodu. Kad smo imali šatore, odlazili smo i na "bivske" (spavanje jednu noć pod šatorima), pa i na "logorovanja", tj. na više dana. Skauti su sami tada i kuvali, i pekli, prali, krpili, izučavali razna "vještastva" (rebarstvo, sviranje, knjigoveštvo, filatelija, prva pomoć, gluma, modelarstvo itd.) Skautski stjeg je imao svoje prostorije u zgradi gdje je sada kinó "Kozara". Odlazili smo u posjete drugim stjegovima, a i oni su dolazili nama. Mnoge, sada ugledne društvene ličnosti, bile su članovi banjolučkog stjega (Lepa Perović, supruga Koče Popovića, Dimitrije Bajelica, ambasador u Adis Abebi), a ima ih dosta koji su poginuli u borbi ili pomrli (Miloš Popović, autor pjesme "Konjuh planinom", Rudolf Mali, tehn.pukovnik JNA i mnogi drugi).

Mnogi su mi borci pričali kako im je skautizam valjeo u borbi, jer su već bili vični mnogo čemu što je nužno radi snalaženja i orijentisanja u prirodi.

Jug. M. Janković

Arh. Cent. Saraj. E. L. 111
AEK

CIVILNA AVIJACIJA (AEROKLUB u Banjoj Luci)

Radi širenja svijesti o značaju avijacije u miru i u ratu, osnovan je i u Banjoj Luci Aeroklub 1935. godine. Tu su se okupili mnogi ljubitelji avijacije. Aeroklub je imao i svoj mali avion "Henriot" (Anrio), u kom je iza pilota bilo još samo jedno sjedište. Najduže je bio predsjednik Aerokluba general Petrović. Od članova odbora sjećam se da su bili: prof. Ljubomir Trivić, Brane Divjak, Safet Buljina, sekretar Opštine, pok. Lazar Višekruna, poručnik Vuković, Jovo Naumović, brijač, Buđimir Stefanović, sekretar Banske uprave, David Pavlišin i dr. Ja sam bio podpredsjednik.

Cesto sam išao u propagandu civilne avijacije, na aeromitinge u Sanski Most, Bos. Dubicu, Mrkonjić-grad, Doboj, pa sam stojeći na krilu aviona "Henriot" držao predavanje, a iza toga se vršila "vazdušna krštenja". Sjećam se kako je kod Mrkonjić-grada i jedna odvežnija seljanka letjela u avionu. Spuštajući se u Sanskom Mostu na džombestu terenu, pukla je osovina, pa smo dobavili neko uže, te je time pilot Slovenac Milan Zemljić uvezao osovinu. Pri spuštanju je naročito pazio da ne bude jak udar. Leteći iznad brda Bos. Krajine Zemljić je pravio i razne "marifetluke", zalijetajući se naniže kao da će se spustiti na stado ovaca, pa bi se ovce razbježale, a čobani bi se "prilijepili" uze zemlju!

Najtragičniji je slučaj bio u Banjoj Luci, kad je na aeromitingu s tadašnjim pilotom Dušanom Šimčićem sjedio i sekretar Aerokluba Dejan Zita. Izgleda da je "komandu" preuzeo od pilota pok. Dejan. Srušili su se, zapalili i bili pougljenisani na očigled hiljade prisutnih posjetioaca. Tragedija strašna! Ali sreća je ipak bila u tome da avion nije pao među publiku. Tada bi bilo mnogo više žrtava.

Tada se je stvarao i podmladak Aerokluba. Omladina se bavila modelarstvom, tj. izrađivali su male modele raznih tipova aviona u jednoj prostori na putu u "Vrbas-kosarnu".

Ing. MILAN JANKOVIĆ, dir. Polj.šk. u
penziji